

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS pārbaudes lietā Nr. 2023-07-32 Rīgā

01.06.2023.

Nr. 6-6/17

[persona A]
[e-pasta adrese]

*Par pacienta tiesību, gūt atbilstīgu atlīdzinājumu,
īstenošanas termiņa ierobežojuma samērīgumu*

Tiesībsargs uz Jūsu 2023.gada 11.janvāra iesnieguma pamata ierosināja pārbaudes lietu Nr.2023-07-32 par pacienta tiesību, gūt atbilstīgu atlīdzinājumu, īstenošanas termiņa ierobežojuma samērīgumu.

Pārbaudes lietas ietvaros no Veselības ministrijas tika pieprasīta informācija. Pēc pieprasītās informācijas saņemšanas un izvērtēšanas no cilvēktiesību viedokļa, sniedzu šādu atzinumu.

[1] No pārbaudes lietas materiāliem redzams, ka 2012. gadā ārstniecības iestādē veiktās izmeklēšanas rezultātā Jums tika uzstādīta diagnoze un noteikts medikamentozās ārstēšanas kurss. Pasliktinoties Jūsu veselības stāvoklim, 2017. gadā cits ārsts konstatēja, ka 2012.gada izmeklējumos jau bija redzams audzējs.

Uzskatot, ka 2012. gadā, ārsta rīcības rezultātā Jums tika liegta savlaicīga ārstēšana, kas attiecīgi novērstu kaitējuma veselībai rašanos, 2017. gadā ar prasību par atlīdzinājumu vērsāties Ārstniecības riska fondā (ĀRF). Tomēr prasība par nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu esot noraidīta, atsaucoties uz Pacientu tiesību likuma (PTL) 16.panta piektās daļas nosacījumiem, kuri paredz, ka prasība iesniedzama ne vēlāk kā trīs gadu laikā no kaitējuma nodarīšanas dienas.

2019.gadā vērsāties vispārējās jurisdikcijas tiesā pret ārstniecības iestādi Civilprocesa likumā (CPL) paredzētajā kārtībā. Pirmās instances tiesa Jūsu prasību apmierināja daļēji, piedzenot Jums par labu 7000 eiro. Apelācijas instances tiesa, piemērojot PTL 16. pantā noteiktos principus, nolēma, ka Jums par labu piedzenami 71145 eiro. Savukārt kasācijas instance, secinot, ka atlīdzības noteikšanā, piemērojot Civillikuma 1635.pantu, nevar tikt izmantoti PTL 16. pantā noteiktie kaitējuma atlīdzināšanas principi, apgabaltiesas lēmumu atcēla. Tāpat tiesa norādīja, ka atlīdzinājuma apmērs šāda veida situācijās nosakāms, ievērojot Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma (ZAL) 14. pantā noteiktās vadlīnijas.

Saskaņā ar publiski pieejamo informāciju¹ tiesvedība minētajā (C73393519) lietā turpinās apelācijas instances tiesā. Iesniegumā norādāt, ka izmantojat valstī izveidotā tiesību aizsardzības mehānismu un *lūdzat nevērtēt konkrēto lietu pēc būtības*.

Uzskatāt, ka PTL 16. panta piektajā daļā noteiktais trīs gadu noilguma termiņš ir nesamērīgs Latvijas Republikas Satversmes (Satversme) 92. pantā noteikto tiesību uz atbilstīgu atlīdzinājumu ierobežojums pacientam. Norādāt, ka vairumā gadījumu ārsta nodarītā kaitējuma atklāšana nav atkarīga no pacienta gribas, bet PTL noteiktais termiņš var liegt iespēju gūt atlīdzinājumu. Tāpat informējat par maksimālās atlīdzības apmēra atšķirību PTL 16.pantā un ZAL 14. pantā.

[2] Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (ECK) 41. pants paredz no pamattiesību aizskāruma cietušā tiesības uz kompensāciju. Savukārt Satversmes 92. panta trešajā teikumā noteikts, ka nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Minētās tiesības var tikt īstenotas dažādu likumu kārtībā, piemēram, ZAL, PTL, Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma (AL) un CPL kārtībā.

ZAL 17. pants paredz, ka iesniegums par zaudējuma atlīdzinājumu iesniedzams *gada laikā* no dienas, kad persona uzzināja vai tai vajadzēja uzzināt par zaudējumu, bet *ne vēlāk kā piecu gadu laikā* no iestādes prettiesiskā administratīvā akta spēkā stāšanās vai prettiesiskas faktiskās rīcības veikšanas dienas. PTL 16. panta piektajā daļā noteikts, ka pacients atlīdzību par viņa dzīvībai vai veselībai nodarīto kaitējumu, kā arī par ārstniecības izdevumiem no ĀRF pieprasa *ne vēlāk kā divu gadu laikā* no kaitējuma atklāšanas dienas, taču ne vēlāk kā triju gadu laikā no tā nodarīšanas dienas. Atbilstoši AL 20. pantam privātpersona iesniegumu par kaitējuma atlīdzināšanu iesniedz *sešu mēnešu laikā*. Savukārt Civillikuma 1895.pants paredz, ka visas saistību tiesības, izbeidzas, ja tiesīgā persona tās neizlieto *desmit gadu laikā*. Tādējādi visos minētajos normatīvajos aktos Satversmes 92.panta trešajā teikumā garantēto tiesību īstenošana ir terminēta, t.i., noteikts laika ierobežojums.

Vienlaikus PTL 16. panta otrā daļa paredz pacienta tiesības uz atlīdzinājumu par dzīvībai vai veselībai nodarīto kaitējumu (arī morālo kaitējumu) ne vairāk kā 142 290 eiro apmērā, bet par ārstniecības izdevumiem - ne vairāk kā 28 460 eiro. Savukārt ZAL nošķir mantisku (13. p.) un nemantisku (14. p.) kaitējumu, un tā atlīdzības apmērus. Proti, atbilstoši ZAL 13.panta trešajai daļai maksimālā atlīdzināmā mantiskā zaudējuma summa var sasniegt 722 500 eiro. Savukārt ZAL 14. panta ceturta daļa paredz, ka maksimālais nemantiskā kaitējuma atlīdzības apmērs var būt līdz 30 000 eiro. Līdzīgi mantiskā un nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanas apmērī noteikti arī AL 13. un 14. pantā. Savukārt civillietās prasības par atbilstīgu atlīdzinājumu iesniegšanu varētu ietekmēt ar to saistītās valsts nodevas apmērs, kurš atbilstoši CPL 34. panta pirmās daļas nosacījumiem var pārsniegt 8 715 eiro. Tādējādi *valsts* nodarītā kaitējuma gadījumā ir ierobežots arī personas tiesību uz atlīdzinājumu materiālais aspekts, t.i., normatīvo aktu līmenī noteiktas arī atbildības apmēra robežas.

[3] Konvencijas par cilvēktiesību un cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā 24. pants paredz, ka personai, kurai medicīniskas iejaukšanās dēļ nodarīts pārmērīgs

¹ <https://elieta.lv/web/#/pakalpojumi/tiesvedibas-gaita/case/C73393519> (sk. 03.05.2023.)

kaitējums, ir tiesības *saņemt taisnīgu kompensāciju saskaņā ar tiesību aktos paredzētajiem nosacījumiem un procedūrām*. Eiropas Pacientu tiesību hartas² 14. pantā noteikts, ka ikvienam indivīdam ir tiesības saņemt atbilstošu kompensāciju *saprātīgā laika posmā*, ja viņš vai viņa ir cietis fizisku, morālu vai psiholoģisku pāridarījumu, ko ir izraisījusi veselības aprūpes pakalpojumu izmantošana.

Satversmes tiesa atzinusi, ka pieņēmums, ka Satversmes 92. pantā paredzētajām katras konkrētas personas tiesībām vispār nevar noteikt ierobežojumus, nonāktu pretrunā gan ar Satversmē garantētajām citu personu pamattiesībām, gan arī ar citām Satversmes normām.³ Arī ECT ieskatā⁴ tiesības uz taisnīgu tiesu nav absolūtas. Tās var tikt ierobežotas tiktāl, ciktāl tās netiek atņemtas pēc būtības. Tomēr šīs tiesības ierobežojumiem, tāpat kā citu pamattiesību ierobežojumiem, *jābūt noteiktiem likumā vai pamatojoties uz likumu, attaisnojamiem ar leģitīmu mērķi un samērīgiem (proporcionāliem) ar šo mērķi*.

Iesniegumā pēc būtības lūdzat vērtēt PTL 16.panta (daļā par prasības iesniegšanas termiņu) un ZAL 14. panta (daļā par atlīdzināšanas maksimālo apmēru) atbilstību Satversmes 92. panta trešajam teikumam. Iepriekš [2.punktā] jau tika konstatēts, ka minētie ierobežojumi ir noteikti ar likumu. Tomēr iesniegšanas termiņa un atlīdzības apmērā ierobežojumi pēc būtības ir atšķirīgi. Tāpat jāņem vērā, ka lūdzat tos vērtēt dažādu likumu kontekstā. Līdz ar to iepriekš minēto ierobežojumu mērķis un samērīgums apskatāms atsevišķi.

[4] PTL 16. panta piektā daļa paredz, ka pacients atlīdzību par viņa dzīvībai vai veselībai nodarīto kaitējumu, kā arī par ārstniecības izdevumiem no ĀRF pieprasa *ne vēlāk kā divu gadu laikā no kaitējuma atklāšanas dienas, taču ne vēlāk kā triju gadu laikā no tā nodarīšanas dienas*.

2010. gada 1. martā stājoties spēkā PTL 16. panta piektā daļa jau paredzēja, ka pacients par viņa dzīvībai vai veselībai nodarīto kaitējumu, kā arī morālo kaitējumu atlīdzību no ĀRF pieprasa *ne vēlāk kā divu gadu laikā no kaitējuma atklāšanas dienas, taču ne vēlāk kā triju gadu laikā no tā nodarīšanas dienas*. Tomēr likumprojekta anotācijā⁵, kura izstrādāta 2006. gadā, nav informācijas par šāda pacienta pamattiesību īstenošanas termiņa noteikšanas mērķi un iemesliem.

2013. gada 30. oktobrī stājās spēkā Veselības ministrijas virzītie grozījumi PTL. Minētā likumprojekta anotācijā⁶, PTL 16. panta piektās daļas kontekstā, Veselības ministrija atsaucas uz līdzīgu regulējumu Dānijā un Zviedrijā. Vienlaikus norādot, ka minētajās valstīs pacients ir tiesīgs iesniegt sūdzību trīs gadu laikā no brīža, kad pacients uzzinājis par kaitējumu, bet ne vēlāk kā desmit gadu laikā no kaitējumu izdarīšanas brīža. Tomēr PTL 16.pants netika grozīts daļā par termiņu, kurā pacients var iesniegt prasību par nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu.

Tiesībsazinātnieki norādījuši, ka "...Kāpēc likumdevējs PTL noteicis tik īsus termiņus atlīdzības pieprasījumam no ĀRF, racionāls pamatojums nav konstatējams. Jāpatur prātā, ka ārstniecība pati par sevi ir vairāku sarežģītu apstākļu un procesu kopums,

² https://ec.europa.eu/health/ph_overview/co_operation/mobility/docs/health_services_co108_en.pdf (sk.03.05.2023.)

³ Satversmes tiesas 2002.gada 26.novembra spriedums lietā Nr.2002-09-01 1.p.

⁴ ECT 1975.gada 21.februāra spriedums lietā *Golder v. United Kingdom*

⁵ <https://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/96DC7AFDC685D344C225723E0047B5AC?OpenDocument> (sk. 24.05.2023.)

⁶ <https://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/3D79353E2F730131C2257BDE00426F87?OpenDocument#b> (sk. 23.05.2023.)

kas nosaka, ka kaitējums pacienta veselībai var atklāties pat vairākus gadus pēc tā rašanās. Iespējamās situācijas, ka likumdevēja noteikto nesamērīgi īso termiņu dēļ nepamatoti var tikt ierobežotas, piemēram, nepilngadīgu personu tiesības saņemt atlīdzinājumu no ĀRF.(...) Personiskā kaitējuma kompensācijas lietās personām jābūt nodrošinātām tiesībām vērsties tiesā laikā, kad tām bijusi reāla iespēja novērtēt tām nodarīto kaitējumu.”⁷

Veselības ministrijas ieskatā, nebūtu objektīvi vērtēt personai pirms desmit gadiem veikto ārstniecību, jo Veselības inspekcija nevarētu objektīvi izvērtēt personai nodrošināto ārstniecību atbilstoši šā brīža medicīniskajām tehnoloģijām. Kā arī, tiktu pieļauta atšķirīga attieksme starp personām, kurām veikta analogiska ārstniecība, savukārt atlīdzības prasījuma iesniegums iesniegts triju vai desmit gadu laikā no kaitējuma nodarīšanas dienas. Šāds vērtējums pieļautu atšķirīgu attieksmi, jo nebūtu objektīvi vērtēt ārstniecību pirms 10 gadiem, kad pastāvēja citas medicīniskās ierīces un tehnoloģijas, un vērtēt analogisku ārstniecību uz doto brīdi, kad pastāv pavisam citādākas ārstniecības tehnoloģijas un medicīniskās ierīces. Tāpat Veselības ministrija vēš uzmanību uz dabiskā novecošanās procesa ietekmi uz personas veselības stāvokli, izmeklēšanas metožu maiņu un diagnostikas tehnoloģiju attīstību.

Vienlaikus Satversmes tiesa atzinusi⁸, ka procesuālie termiņi ir noteikti tiesiskās stabilitātes nodrošināšanai. Tiesiskā stabilitāte ir būtiska tiesiskas valsts principa sastāvdaļa, kas prasa ne vien noregulētu tiesvedības procesu, bet arī tā noslēgumu, kas ir tiesiski noturīgs. Procesuālajās tiesībās tiesiskās stabilitātes nodrošināšanai kalpo konkrētu procesuālo darbību veikšanai noteiktie termiņi. Ikvienas procesuālās darbības veikšanai nepieciešams atbilstošs un noteikts laika ierobežojums. Šāda termiņa ierobežojuma mērķis ir nodrošināt lietas atrisināšanu saprātīgā laika periodā un nodrošināt otras puses paļāvību, ka konflikta risinājums vēlāk netiks pārskatīts.

Augstākās tiesas ieskatā, ĀRF ir specifisks kaitējuma atlīdzināšanas mehānisms, lai atlīdzinātu kaitējumu cietušajām personām vienkāršotā veidā. Apstākļi, ka atlīdzības pieprasīšana no ĀRF ir skatāma administratīvā procesa kārtībā, nekonfliktē ar to, ka mantisko zaudējumu, kas personai radušies ārstniecības iestādes (personas) sniegtā nekvalitatīvā veselības aprūpes pakalpojuma rezultātā, atlīdzinājuma prasījums ir skatāms civiltiesiskā kārtībā.⁹ Atlīdzība no ĀRF nav vienīgais atlīdzinājuma saņemšanas mehānisms par ārstniecības procesā nodarītu kaitējumu. Ievērojot šī mehānisma efektivitāti, ir attaisnojami tā izmantošanai noteiktie īpašie priekšnoteikumi, tostarp šaurais personu loks, kam ir tiesības prasīt atlīdzību.¹⁰ Turklāt Augstākās tiesas ieskatā PTL 16. pants neliedz personai celt prasību civilprocesuālajā [Civillikuma 1635. p.] kārtībā par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu sakarā ar citas personas nāvi, kas iestājusies nekvalitatīvas ārstniecības rezultātā, ja tā nav prasījusi atlīdzību no ĀRF.¹¹

Vienlaikus Augstākās tiesas prakses apkopojumā secināts, ja personai jau ir atzītas tiesības uz atlīdzinājumu no ĀRF, tā vēlāk var saņemt atlīdzinājumu arī civilprocesa vai kriminālprocesa ietvaros. Ja savukārt personai ir atzītas tiesības uz atlīdzinājumu civilprocesa vai kriminālprocesa ietvaros, tai vēlāk nevar atzīt tiesības uz atlīdzinājumu no ĀRF.¹² Tādējādi PTL 16. panta piektajā daļā noteiktais termiņš ierobežo pacienta tiesības prasīt atlīdzību no ĀRF, un īstenot Satversmes 92. panta trešajā teikumā garantētās

⁷ “Pacientu tiesību likuma komentāri”, VSIA "Latvijas Vēstnesis", 2019, 286.lpp.

⁸ Satversmes tiesas 2002.gada 26.novembra sprieduma lietā Nr.2002-09-01 1.p.

⁹ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2019.gada 9.aprīļa lēmums lietā Nr.SKA-1090/2019 5.p.

¹⁰ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2018.gada 7.decembra lēmums lietā Nr.SKA-859/2018 14.p.

¹¹ Senāta Civillietu departamenta 2022.gada 30.jūnija spriedums lietā.SKC-41/2022 12.p.

¹² “Par atlīdzību no Ārstniecības riska fonda”, Senāta judikatūras atziņas (2015.–2022.gada februāris), 14.lpp.

tiesības. Tomēr, ņemot vērā, tiesiskās stabilitātes principa nozīmi sabiedrībai kopumā, un Veselības ministrijas minētos apsvērumus, kā arī apstākļi, ka PTL nav vienīgai mehānisms, kura ietvaros pacienti var gūt atbilstīgu atlīdzinājumu, secināms, ka PTL 16. panta piektajā daļā noteiktais termiņa ierobežojums uzskatāms par samērīgu, jo tas neliedz personai īstenot Satversmes 92. panta trešajā teikumā garantētās tiesības pēc būtības.

[5] ECT viedoklis attiecībā uz mantisko kaitējumu (zaudējumiem) ir tāds, ka personai pēc iespējas jārada tādi apstākļi, kādos šī persona atrastos, ja nebūtu noticis attiecīgais pārkāpums. Tas var ietvert atlīdzinājumu gan par faktiski radītajiem zaudējumiem, gan par zaudējumiem, vai negūtiem ienākumiem, kuri sagaidāmi nākotnē. Savukārt kompensācija par morālo kaitējumu ir paredzēta, lai nodrošinātu finansiālu atlīdzinājumu par nemateriālu kaitējumu, piemēram, par garīgām vai fiziskām ciešanām. Morālo kaitējumu pēc būtības nav iespējams precīzi aprēķināt. Ja tiek konstatēta kaitējuma esamība ECT uzskata, ka kompensācija naudas izteiksmē ir nepieciešama.¹³ Arī Satversmes tiesa norādījusi¹⁴, ka nemantiskā kaitējuma atlīdzināšana ir atšķirīga no zaudējumu atlīdzināšanas.

Tiesībzinātnieki nošķir mantiska labuma aizskārumu, t.i., dažāda veida materiālo vērtību zudumu, bojāeju vai papildu izdevumus, ko apzīmē ar terminu “zaudējumi”. Savukārt nemantiska labuma aizskārumus, bez zaudējumiem, var izsaukt arī nemantiska labuma kaitējumu, piemēram, veselības bojājumu, reputācijas aizskārumu, arī tā saucamo morālo kaitējumu, piemēram, fiziskas sāpes un garīgas ciešanas. Tā kā kaitējums var būt ar mantisku vai nemantisku raksturu - zaudējumu veidā vai nemantiska kaitējuma veidā, tad mantiski tieši nosakāma vai novērtējama kaitējuma neesamība vien nenozīmē, ka personai nav nodarīts kaitējums.¹⁵ Augstākās tiesas ieskatā¹⁶ ar morālo kaitējumu jāsaprot fiziskas vai garīgas ciešanas, kas izraisītas ar neatļautas darbības rezultātā nodarītu cietušā nemantisku tiesību vai nemantisku labumu aizskārumu. Tādējādi nošķirams arī atlīdzinājuma apmērs par mantisku un nemantisku kaitējumu.

[6] Iepriekš [2. punktā] jau tika konstatēts, ka ZAL un AL, atšķirībā no PTL, nošķir mantisko un nemantisko kaitējumu. Tā ZAL un AL paredz, ka mantiskā kaitējuma atlīdzinājums var sasniegt 722 500 eiro, bet nemantiskā – 30 000 eiro. Savukārt atbilstoši PTL 16. panta otrajai daļai pacientam atlīdzināms nodarītais kaitējums (t.sk., nemantiskais (morālais)) līdz 142 290 eiro apmērā, un ārstniecības izdevumiem - līdz 28 460 eiro. Tādējādi, lai gan ZAL un AL atlīdzināmā mantiskā kaitējuma robeža ir augstāka, tomēr nemantiskā kaitējuma gadījumā PTL kārtībā atlīdzināmā summa var būt lielāka.

Vienlaikus jāņem vērā, ka Augstākā tiesa ir norādījusi, ka ĀRF lietās tiesai nav pamata vērtēt to, vai iestādes noteiktais atlīdzības apmērs atbilst citās civillietās noteiktam morālā kaitējuma atlīdzinājuma apmēram. *Kaitējuma atlīdzības izmaksa no ĀRF (kas pēc būtības ir apdrošināšanas atlīdzības izmaksa) nevar tikt salīdzināta ar tādiem gadījumiem kā civillietā piedzīta kaitējuma atlīdzība no privātpersonas.*¹⁷

PTL 17. panta trešā daļa paredz, ka ārstniecības riska maksājumu katru gadu veic ārstniecības iestādes. Ārstniecības riska maksājuma apmēru un maksāšanas kārtību nosaka

¹³ ECT, Taisnīgs atlīdzinājums, Praktiskie norādījumi, 10.-15.p.,

https://www.echr.coe.int/Documents/PD_satisfaction_claims_LAV.pdf (sk.25.05.2023.)

¹⁴ Satversmes tiesas 2020.gada 7.maija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2019-21-01 14 10.2.p.

¹⁵ “Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības”, Latvijas Vēstnesis, 2011, 151-152.lpp.

¹⁶ Senāta Krimināllietu departamenta 2013.gada 31.janvāra

¹⁷ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2020.gada 23.marta spriedums lietā SKA-421/2020 13.p.

Ministru kabinets. ĀRF ieņēmumus un izdevumus iekļauj gadskārtējā valsts budžetā atsevišķā pamatbudžeta apakšprogrammā. Savukārt ZAL 24.pantā noteikts, ka zaudējumus atlīdzina valsts no pamatbudžeta. Turklāt ZAL 12.-14.pants paredz ievērojami vienkāršāku atlīdzinājuma apmēra noteikšanu, salīdzinājumā ar Ministru kabineta 2013. gada 5. novembra noteikumu Nr. 1268 “Ārstniecības riska fonda darbības noteikumi” 9.¹ punktā noteikto formulu pacientam izraisītā kaitējuma smaguma aprēķinam procentos. Ņemot vērā minētās atšķirības arī PTL un ZAL kārtībā atlīdzināmā kaitējuma maksimālais apmērs nebūtu salīdzināms.

[7] Augstākās tiesas Senāts attīstījis virkni principu, kas jāievēro atlīdzinājuma noteikšanā. Lai atlīdzinājums būtu atbilstīgs Satversmes 92. panta izpratnē, tam ir jābūt efektīvam tiesiskās aizsardzības līdzeklim. Jēdziens “atbilstīgs atlīdzinājums” nozīmē, ka atlīdzinājumam ir jābūt taisnīgam. Atlīdzinājumam ir jāsniedz gandarījums personai, kuras tiesības ir tikušas aizskartas. Ar atlīdzinājumu var arī atturēt iestādi no līdzīgu aizskārumu izdarīšanas nākotnē. Jāņem vērā, ka, nosakot atlīdzinājumu, tiesa pauž valsts nostāju par aizskarto tiesību un paša tiesību aizskāruma nozīmīgumu. Tādējādi atlīdzinājums demokrātiskā un tiesiskā valstī nedrīkst būt nesamērīgi mazs.¹⁸

Noteiktais atlīdzinājuma veids un apmērs nedrīkst būt mazāks arī par to, ko salīdzināmās lietās noteikusi ECT. Pat ja valsts ir atzinusi cilvēktiesību pārkāpumu, bet noteikusi atlīdzinājumu, kas ir ievērojami zemāks par minimumu, kādu ECT parasti piešķir par attiecīgu pārkāpumu, persona saglabā upura statusu ECK 34.panta izpratnē. Līdz ar to, nosakot atlīdzinājumu, tiesai jāsalīdzina ECT noteiktais atlīdzinājums līdzīgās lietās un jāņem vērā ne tikai Latvijas ekonomiskās iespējas, bet arī tas, ka *atlīdzinājums par morālo kaitējumu nedrīkst būt ievērojami zemāks par minimumu*, kādu noteikusi ECT salīdzināmās lietās.¹⁹ Tādējādi nesalīdzinot dažādu normatīvo aktu nosacījumus, apskatāms PTL un ZAL noteiktā atlīdzināmā kaitējuma apmēru atbilstība minētajiem principiem.

[8] Atbilstoši Augstākās tiesas prakses apkopojumā²⁰ esošiem datiem, atlīdzināmā nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanas apmēri tiek aprēķināti individuāli. Minētajā apkopojumā ir atsauces uz vairākām lietām (piemēram, SKC-226/2010, SKC-175/2013, SKC-319/2011, SKC-56/2011), kurās tiesas piesprieda nemantiskā kaitējuma atlīdzības apmērs pārsniedza ZAL un AL noteiktās maksimālās robežas (proti, atlīdzinājums par morālo kaitējumu tika noteikts robežās no 35 000 līdz 71 000 euro). Tomēr jāņem vērā, ka minētajos gadījumos prasības par nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu tika iesniegtas CPL kārtībā.

ECT lietā Jasinskis pret Latviju²¹ nolēma, ka iesniedzējam kā morālā kompensācija jāizmaksā 50 000 euro, lietā Nechiporuk un Yonkalo pret Ukrainu²², konstatējot Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (ECK) 3., 5., un 6.panta pārkāpumu, piesprieda izmaksāt iesniedzējam 35 000 euro kā nemateriālā kaitējuma kompensāciju. Arī lietā Salmans pret Turciju²³, konstatējot ECK 2., 3. un 13. panta pārkāpumu, tiesa nolēma, ka 35 000 GBP būs taisnīgs atlīdzinājums par nemateriālo

¹⁸ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012.gada 20.aprīļa spriedums lietā SKA-92/2012, 9.p.

¹⁹ Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 18.februāra spriedums lietā Nr. SKA-161/2011, 17. p.

²⁰ “Tiesu prakse morālā kaitējuma apmēra noteikšanā saistībā ar prasītājam nodarīto tiesību aizskārumu, miesas bojājumiem vai tuvnieka bojāeju” (tiesu prakse 2011.-2016) 21.lpp.

²¹ ECT 2010. gada 21.decembra spriedums lietā Jasinskis v. Latvia

²² ECT 2011.gada 21.aprīļa spriedums lietā Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine

²³ ECT 2000.gada 27.jūnija spriedums lietā Salman v Turkey

kaitējumu. Savukārt citā lietā²⁴ ECT piešķir nemantiska kaitējuma atlīdzinājumu katram cietušajam 33 750 euro apmērā.

Arī jaunākās lietās²⁵ ECT piespriedē nemantiskā kaitējuma kompensācija par dažādiem ECK garantēto pamattiesību pārkāpumiem parasti nepārsniedz 35 000 euro. Tādējādi ZAL 14.panta ceturtajā daļā un PAL 16. panta otrās daļas 1. punktā paredzētā atlīdzināmā nemantiskā kaitējuma augšējā robeža ir līdzīga ECT piespriedēto kompensāciju apmēriem. Līdz ar to minētais apmēra ierobežojums neliedz iespēju personai piešķirt atbilstīgu atlīdzinājumu par nemantisku kaitējumu Satversmes 92.panta trešā teikuma un ECK 41. panta izpratnē.

[9] Atsevišķi apskatāmi gadījumi, kad ECT piešķir atlīdzinājumu par mantiskiem zaudējumiem, konstatējot ECK tiesību uz īpašumu pārkāpumu. Tā lietā *Vistiņš un Perepjolkins pret Latviju*²⁶ ECT, konstatējot ECK Pirmā protokola 1.pantā garantēto tiesību uz īpašumu pārkāpumu, nolēma, ka piešķirt pirmajam pieteikuma iesniedzējam 339 391,98 euro un otrajam pieteikuma iesniedzējam 871 271,12 euro kā atlīdzību par materiālajiem zaudējumiem. Savukārt vairākos 2023.gada aprīļa ECT spriedumos²⁷ mantiskās kompensācijas apmērs par konstatēto tiesību uz īpašumu pārkāpumu svārstījās no prasības šajā daļā noraidīšanas (0 euro) līdz 150 tk. euro.

Iepriekš [2.punktā] jau tika konstatēts, ka mantiskā kaitējuma atlīdzinājuma robežas PTL ir 142 290 euro, bet ZAL un AL - 722 500 euro. Jāņem vērā, ka ikviens gadījums, kad personai atlīdzināms valsts nodarīts mantisks zaudējums ir individuāls un situācijas, kad tā apmērs sasniedz vai pārsniedz iepriekš minētos maksimālos apmērus, nav biežas. Savukārt ZAL un AL noteiktās atlīdzināmā mantiskā kaitējuma robežas ir tuvas ECT līdzīgās lietās noteiktajam atlīdzinājuma apmēram, bet pacientiem ir iespējas īstenot tiesības uz atbilstošu atlīdzinājumu gan PTL, gan CPL kārtībā. Tādējādi, lai gan teorētiski var rasties situācijas, kad ZAL paredzētā mantiskā atlīdzinājuma robeža, liedz personai īstenot tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu Satversmes 92. panta un ECK 41.panta izpratnē, tomēr šādi gadījumi acīmredzami būtu vērtējami kā izņēmumi.

Apkopojot pārbaudes lietā Nr.2023-07-32 konstatēto, secinu, ka:

1. Valsts nodarītā kaitējuma gadījumā ir ierobežots personas tiesību uz atbilstīgu atlīdzinājumu procesuālais un materiālais aspekts, t.i., normatīvo aktu līmenī noteiktas atbildības apmēra robežas un prasības iesniegšanas termiņš.
2. PTL 16.panta piektajā daļā noteiktais termiņa ierobežojums uzskatāms par samērīgu, jo tas neliedz personai īstenot Satversmes 92.panta trešajā teikumā garantētās tiesības pēc būtības.
3. PTL un ZAL kārtībā atlīdzināmā kaitējuma apmēri nav salīdzināmi.
4. ZAL un PTL noteiktais mantiskā un nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma robežas neliedz iespēju personai piešķirt atbilstīgu atlīdzinājumu par nemantisku kaitējumu Satversmes 92.panta trešā teikuma un ECK 41.panta izpratnē.

²⁴ ECT 2004.gada 30.novembra spriedums lietā *Oneryildiz v. Turkey*

²⁵ Piemēram, 2023.gada 7.marta spriedums lietā *Mamasakhliš and others v Georgia and Russia* (35 tk. euro), 2023.gada 16.februāra spriedums lietā *Hubert Nowak v. Poland* (26 tk.euro), 2023.gada 7.februāra spriedums lietā *B v. Russia* (20 tk. euro)

²⁶ ECT 2012.gada 25.oktobra spriedums lietā *Vistiņš and Perepjolkins v. Latvia [GC]*

²⁷ Piemēram: 2023.gada 18.aprīļa spriedums lietā *Debono and Dimech v.Malta* (26 tk.euro), 2023.gada 13.aprīļa spriedums lietā *Latpityev v. Ukraine* (69 tk. euro), 2023.gada 13.aprīļa spriedums lietā *Kulinov and other v. Bulgaria* (0 euro), 2023.gada 6.aprīļa spriedums lietā *Crestacci v. Italy* (150 tk. euro)

Ar šo atzinumu pārbaudes lietu pabeidzu.

Ar cieņu
Tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu